Židovska digitalna knjižnica - otvoreni repozitorij za proučavanje židovske baštine

Biljana Albahari

Online knjižnice i repozitoriji zauzimaju ključno mjesto u suvremenom očuvanju kulturne baštine, omogućujući istovremeno očuvanje, dostupnost i međunarodnu vidljivost građe koja je nekoć bila ograničena fizičkim prostorom i dostupna samo istraživačima u arhivima ili specijaliziranim knjižnicama. U tom kontekstu, stvaranje Židovske digitalne knjižnice (srp. *Jevrejska digitalna biblioteka*, JDB) predstavlja pionirski pothvat u regiji, usmjeren na sustavno prikupljanje, digitalizaciju i slobodno dijeljenje izvora koji osvjetljavaju bogatu i složenu povijest židovske zajednice u bivšoj Jugoslaviji i šire. Suvremeni pristupi očuvanju sjećanja na židovsku povijest uključuju sveobuhvatna istraživanja, s posebnim naglaskom na razdoblje Holokausta, kao i na događaje koji su mu prethodili i uslijedili. Digitalno okruženje uvelike je ubrzalo taj proces, omogućujući prikupljanje, arhiviranje i širenje podataka i publikacija diljem svijeta.

JDB logo

Nastanak i ciljevi

Židovska digitalna knjižnica (JDB) osnovana je s ciljem objedinjavanja knjiga, časopisa, članaka, studija, memoara, arhiva i drugih izvora, stvarajući jedinstveno mjesto za istraživanje i očuvanje židovske povijesti i kulture. Posebna se pozornost posvećuje literaturi o holokaustu u Srbiji i zemljama bivše Jugoslavije, ali i širokom rasponu građe koja osvjetljava život židovskih zajednica prije i poslije Drugog svjetskog rata. Glavni ciljevi JDB su očuvanje građe koja je često raspršena, djelomično očuvana ili u opasnosti od nestanka, njezina digitalizacija te omogućavanje otvorenog pristupa istraživačima, knjižničarima, arhivistima i široj javnosti. Knjižnica također nastoji doprinijeti kulturi sjećanja kroz suradnju sa srodnim institucijama i razvoj jedinstvene baze podataka, međunarodno vidljive i prepoznatljive.

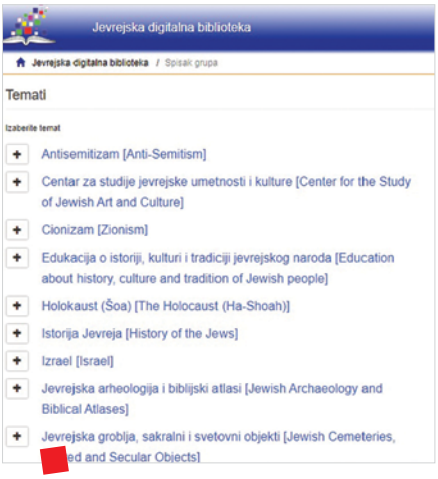

JDB repozitorij

Repozitorijum i metodologija rada

Repozitorij JDB djeluje prema načelima otvorene znanosti (engl. Open Access, OA), koja naglašava slobodan pristup znanju i uklanjanje financijskih i institucionalnih barijera. Softverska platforma sastoji se od softverske platforme otvorenog koda DSpace, koji je prilagođen posebnim potrebama i zahtjevima JDB-a i nadograđen od strane Računalnog centra Sveučilišta u Beogradu (RCUB). Ova platforma je kompatibilna s međunarodnim standardima i u skladu je sa Smjernicama za repozitorije OpenAIRE (verzija 3). Proces unosa i obrade uključuje digitalizaciju, OCR, strukturiranje i sistematizaciju metapodataka s tematskim grupiranjem sadržaja, što omogućuje potpunu pretraživost i jednostavno korištenje građe.

Do sada je digitalizirano više od tri tisuće knjižničnih jedinica - knjiga, časopisa, audio i videozapisa, dokumenata i druge građe - što ukupno obuhvaća više od sto tisuća stranica. Posebna se pozornost posvećuje povijesnim monografijama i memoarima, antologijama i publikacijama nastalim unutar židovskih zajednica, dokumentima koji osvjetljavaju holokaust i poslijeratnu obnovu zajednica, kao i neobjavljenim svjedočanstvima preživjelih holokausta. Građa uključuje različite jezike i pisma; osim jezika iz bivše Jugoslavije, uključeni su i hebrejski, engleski, njemački, mađarski, poljski, španjolski, ladino, ruski i drugi. Dio ove građe koja je bila teško dostupna ili potpuno nepoznata sada je dostupna je u otvorenom pristupu te se može besplatno pregledavati, preuzimati i citirati.

Teme na JDB

Repozitorij je u potpunosti pretraživ na nekoliko načina - po temama, autorima, naslovima, ključnim riječima, vrsti dokumenata, godini izdanja, pa čak i tekstualnom sadržaju prepoznatom pomoću OCR tehnologije. Dokumenti pohranjeni u bazi podataka opisani su skupom osnovnih metapodataka, uz dodatak sažetaka i ključnih riječi, što omogućuje ne samo vizualnu reprodukciju izvora, nego i njihovu praktičnu primjenu u istraživačkom i obrazovnom radu.

Suradnja i vidljivost

Od samog početka, JDB je usmjeren na suradnju s lokalnim, nacionalnim i međunarodnim institucijama. Danas baza podataka uključuje gotovo sve publikacije koje objavljuju Savez židovskih općina, Židovski povijesni muzej, kao i židovske zajednice u Srbiji i drugim zemljama regije. JDB je široko prepoznat, pa mnogi autori i izdavači žele pohraniti svoja ranija ili nova izdanja u njegov Repozitorij. Knjižnica aktivno surađuje s institucijama i organizacijama u Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Izraelu, kao i s nevladinim sektorom.

Mreža JDB

Unutar teme *Povijest Židova* kreirane su podteme posvećene povijesti bivših jugoslavenskih republika, sada neovisnih država; tako je, na primjer, za povijest Hrvatske dostupno preko 120 digitaliziranih knjižničnih jedinica, koje se mogu pronaći putem odgovarajuće poveznice. Posebno je vrijedna pozornost suradnja s preživjelima holokausta, čije su osobne priče i svjedočanstva trajno sačuvani u Repozitoriju.

Aleksandar Ajzenberg na JDB

Zahvaljujući mogućnosti otvorenog pristupa, JDB predstavlja jedinstven resurs u regiji, a u međunarodnom kontekstu čiji je sadržaj dostupan i prepoznatljiv putem niza relevantnih servisa, kao što su: WorldCat (Svjetski katalog), OpenDOAR (Imenik repozitorija otvorenog pristupa), ROAR (Registar repozitorija otvorenog pristupa), Google Scholar (Istraživač znanstvene literature) i CORE (najveća svjetska zbirka otvorenih znanstvenih radova). Rad Židovske digitalne knjižnice može se pratiti i putem društvenih mreža - na Facebooku i YouTubeu. Židovska digitalna knjižnica (JDB) ima vlastitu Wikipedija stranicu na srpskom jeziku. Prepoznata je kao relevantan resurs i često se koristi kao poveznica na stranice Wikipedije koje se bave židovskom poviješću, kulturom i holokaustom. Uvrštena je u Imenik židovskih zbirki Udruge židovskih knjižnica (AJL), a predstavljena je na jednoj od AJL konferencija i u časopisu ove Udruge.

JDB na AJl mapi i Vikipediji

Također je dio nacionalnog obrazovnog portala Zavoda za unapređenje obrazovanja Republike Srbije, koji je vezan uz kulturu sjećanja. 6. i 7.] Također je deo nacionalnog obrazovnog portala Zavoda za unapređenja obrazovanja Republike Srbije koji se odnosi na kulturu sećanja.

Projekt je prepoznat i u širem kulturnom kontekstu. Godine 2022. JDB je primio izraelsko državno odlikovanje Reda Jicaka Navona - Viteza Ladina, a 2024. godine priznanje „Sjećanje na Hildu Deich". Obje su nagrade dodijeljene Židovskoj digitalnoj knjižnic za izvanredan doprinos očuvanju, širenju i proučavanju jugoslavenske židovske baštine kroz pokretanje i kontinuirano obogaćivanje Židovske digitalne knjižnice, kao i za doprinos kulturi sjećanja na holokaust".

Sjećanje na Hildu Deich

Umesto zaključka

Židovska digitalna knjižnica, kao jedinstveno i otvoreno spremište, predstavlja vrijedan resurs ne samo za istraživače, povjesničare, knjižničare i arhiviste, već i za širu javnost. Omogućuje očuvanje i potpunu dostupnost židovske kulturne i povijesne baštine u regiji i šire. Pokazuje da pojedinačne inicijative, u suradnji s relevantnim institucijama, mogu doprinijeti međunarodnoj prezentaciji baštine, širenju znanja i jačanju kulture sjećanja, povezujući lokalno i globalno, prošlost i budućnost, istovremeno potvrđujući da digitalizacija nije kraj puta, već početak novog života kulturne baštine.

Više o Židovskoj digitalnoj knjižnici i njezinim resursima dostupno je na službenoj mrežnoj stranici https://jevrejskadigitalnabiblioteka.rs. ■

Odlikovanje Reda Viteza Ladina